

Lågvalörerna 1856–63

- traditionell filateli ur ett
posthistoriskt perspektiv

Mats Ingers

Förutom exponatets 128 blad med kommentarer ingår drygt 30 artiklar, en introduktion till hela vapenperiodens traditionella och posthistoriska filateli.

Förlag: Frimärks-Netto

Handboksdelen

I. Vapenperiodens traditonella filateli

1. Från frimärksförslag till tryckplåt	7
2. Hur frimärken trycktes	14
3. Frimärkspapper, tryckfärger och gummering	17
4. Tandning och positionsbestämning	23
5. Katalogisering enligt leverans och nyans	26
6. Brevkategorier	28
7. Poststämplar	32
8. Stockholms svarta lokalfrimärke, äldre plåtarna – F6A	37
9. Svarta lokalfrimärket, nya plåtarna – F6B; brevkategorier F6A och B	44
10. 1862 års Frimärksprovisorium – F13	50
11. 3 öre Liggande lejon, typ I – F14A	54
12. 3 öre Liggande lejon, typ II – F14B	58
13. Eftertryck 1868, nytryck 1871 och 1885	60
14. Svartavdrag 1871 och 1929 -1930	66
15. Förfalskningar	69
16. Varianter, kuriosa och ”ögonmagneter”	73

II. Posthistorisk avdelning

17. Postverkets organisation i äldre tider	79
18. Sportler	82
19. Brev i allmänhet och lösbrev i synnerhet - historisk bakgrund och befordringsvägar	84
20. Stockholms posthus och cheferna på golvet	100
21. Enhetsporto och frimärken 1.7.1855	103
22. Epoken Sparre / Scheutz samt frimärkskontrakten	107
23. Lokalbrevbäring i Stockholm före den 1.7.1855	110
24. Lokalbrevbäring under Lådbrevskontorets första år	112
25. Lådbrevskontoret den 1.7.1856 – 31.12 1861	116
26. Lokalbrevbäringsreformen 1862	118
27. Parantesperioden 1 januari – 14 maj 1862	124
28. Brevbärare-expeditionen i Stockholm	126

Innehåll

Exponatet

Inledning	130
Ram 1	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	132
Blad 1-16; Introduktion, förelöpare, stämplat, moderstämpel, essäer, tandning, tête-bêche	134
Ram 2	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	150
Blad 17-32; Klichéfel F6A, leverans 7-8 (9) med det äldre plåtparet	152
Ram 3	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	168
Blad 33-48; "övertidslev" F6A; nya Facitbenämningar; F6B: Nya plåtarnas grundtyper, klichéfel och leveranser	170
Ram 4	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	186
Blad 49-64; visar brevkategorier för både F6A och F6B samt de första bladen för Provisoriet F13	188
Ram 5	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	204
Blad 65-80; Ersättningsfrankering; Parentesperioden; Brevkategorier med Provisoriet i och utanför Stockholm	206
Ram 6	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	222
Blad 81-96; Ovanliga brev eller företeelser; Eftertryck och Nytryck; Förfalskningar	224
Ram 7	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	240
Blad 97-112; Liggande lejon typ I med essäer, provtryck, plåtar och användning	242
Ram 8	
Översikt och " <i>Lägg märke till!</i> "	258
Blad 113-128; 3 öre Liggande lejon typ, Cirkulär till utländska postverk; Varianter, Epilog med Bagges essä typ II	260

Appendix

A:1 Tryckmateriel, Frimärke för lokalbrev	278
A:2 Tryckmateriel, Liggande Lejon 3 öre typ I	284
A:3 Tryckmateriel, Liggande lejon 3 öre typ II	287
A:4 Cirkulär, kungörelser och instruktioner m.m.	290
A:5 Verifikationer till Huvudböckerna m.m	307
A:6 Brevinnehåll	317

Källförteckning

Förord

Efter ett antal utställningar med konstruktiv jury-kritik och ett flertal radikala om-monteringar anser jag samlingen vara "färdig" och mogen för dokumentation. De 128 sidorna är numrerade, och kan läsas som en handbok.

Bearbetningen av materialet är omfattande, både på det traditionella och posthistoriska planet. Det kräver förkunskaper hos betraktaren. Jag har därför skrivit en *introduktion i 28 kapitel samt ett appendix i 6 kapitel*, se innehållsförteckningen. De vänder sig till filatelister, men förutsätter inte att man sysslat med svensk filateli. Det här är en uppdaterad handbok över hela vapenperioden, även om det bara är lågvalörerna som ägnas en systematisk genomgång.

Avsnittet "*Lägg märke till!*" är tänkt att fungera som en guidad tur på en utställning. De flesta bladen i varje ram kommenteras, varefter ramens 16 blad visas i bästa möjliga grafiska utförande.

Appendix innehåller bland annat några kapitel för den som vill veta mer om den bevarade tryckmaterielen och få en inblick i Postverkets arkiv.

En del brev är minst lika intressanta på insidan som på utsidan. Här ges några exempel.

Traditionell bearbetning av vapenperiodens filateli kräver tillgång till rätt hjälpmedel. En bra lupp eller ett mikroskop kan man lätt skaffa, men man behöver också kunna positionsbestämma sina äldre frimärken. Tandningsnycklar för de två första verktygen bifogas därför, men av praktiska orsaker nermonterade till kvartsplåtsformat.

Boken och det exponat den bygger på har tagit tid. Mycket tid. Jag står i tacksamhetsskuld till min närmaste familj, som visat både förståelse och tolerans.

Den främsta praktiska hjälpen har Mikael Carlsson, Frimärks-Netto i Helsingborg, stått för. Med en ängels tålamod har han accepterat mina petitessartade instruktioner och anmärkningar under redigeringen. Publicering av filatelistisk litteratur är en nödvändighet om vår hobby skall må bra i framtiden, och i Mikael har vi lyckan att ha en kompetent förläggare.

Jag har också fått värdefulla synpunkter från samlarkollegor som Göran Persson, Peter Lorentzson, Olle Pettersson och Giselher Naglitsch för att nämna några. Kapitel 19 om lösbrev och postvägar hoppas jag kommer att uppskattas, och det är i så fall till mycket stor del Giselhers förtjänst. Utan Görans rättelser av min engelska skulle de utställda bladen förmodligen varit plågsam läsning för en engelsktalande.

Genom åren har personal på Postmuseum alltid varit otroligt hjälpsamma, från framlidne Björn Sylwan till eldsjälarna som Robert Mattsson, Bosse Andersson och Eric Hamberg. Bland dagens unga garde vill jag särskilt tacka Hanna Nyquist för assistans med bildmaterial och tillgång till tryckmateriel i Tumba-depån. Jag har säkert glömt flera namn, men inte med avsikt.

Den här boken är planerad för en engelsk upplaga. Nästan alla introduktionens kapitel är översatta, och där har Steve Lund, välkänd företrädare för Scandinavian Collector's Club i USA, lagt ner många, många timmar. Jag är honom stort tack skyldig, och hoppas kunna visa det genom att projektet fullföljs.

Hjärup den 1 oktober 2021.

Mats Ingers

I. Vapenperiodens traditionella filateli

Den traditionella bearbetningen i exponatet är omfattande. För att man skall kunna tillgodogöra sig informationen behöver många begrepp förklaras. Posthistoriska aspekter behandlas i Sektion II.

1. Från frimärksförslag till tryckplåt

Vapenperioden: 1/7 1855 – 30/6 1872

Den 1 juli 1855 utkom Sveriges första frimärken i 5 valörer. Valörerna 4, 8 och 24 skill. b:co var avsedda för enhetsportot samt multipler därav, ifall brevet vägde mer än 1 lod (ca 13,3 g). De andra valörerna, 3 och 6 skill. b:co, var tänkta som fyllnadsporton, även om närportot till Danmark vid den här tiden råkade vara just 6 skill. b:co.

Det centrala motivet var en vapensköld med tre kronor. Tre år senare utgavs en ny serie, nu med valörer i den nya myntsorten öre*. Annars var utformningen densamma, varför dessa två emissioner brukar kallas *Vapentyp I* och *Vapentyp II*. Den sistnämnda typen – även känd som "öre-vapen" – ersattes den 1 juli 1872 av frimärken i *Ringtyp*. Och därmed var *Vapenperioden* i svensk filateli till ända.

Frimärkena i exponatet är utgivna 1856–1863 och hör därmed till vapenperioden: F6A, F6B, F13, F14A samt F14B. De presenteras på **blad 1–2**. "F" är förkortning för Facit(katalogen). Till vapenperioden räknas också valörerna 17 och 20 öre i Liggande lejon typ samt brevkort och frankokuvett i valören 12 öre, utgivna den 1 januari 1872.

**Från och med 1858 började Postverket föra sina räkenskaper i den nya myntsorten Riksdaler Riksmünt. I Rd b:co (=48 skilling b:co) motsvarar då 1½ Rd Rmt och 4 skill. b:co blev 12½ Öre. Regeringen meddelade i SFS no 11 av den 23 februari 1858 att man ämnade nedsätta portosatsen för inrikes brev till 12 öre och för lokala försändelser till 3 öre från och med den 1 juli.*

Våra första frimärken i logisk ordningsföljd.

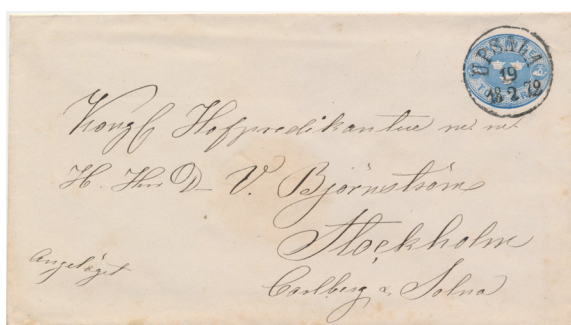
Valutareformen nödvändiggjorde Vapentyp II med öre-valörer.

Frimärken i lokalmärkestyp 1856-1862

1862-66 utgavs nya valörer i typen Liggande Lejon

Dessa helsaker (i 50%) hör också till Vapenperiodens filateli.

2. Hur frimärken trycktes

Digelpress från London

Omständigheterna kring Sparres första kontrakt om frimärkstillverkning för Postverket behandlas kortfattat i den posthistoriska delen (kapitel 22).

Under 1854 köpte Sparre en digelpress av järn för boktryck i London. Den var av märket Albion och fanns länge utställd i Postmuseum. Med den trycktes våra första frimärken. När den upptäcktes i ett förråd 1955 var det en stor sensation. Postverket köpte alla Sparres "maskiner" 1858 och från februari 1864 fanns pressen i Posthuset på Lilla Nygatan. Den användes då uteslutande för att driva tandningsverktyget, och den rollen hade pressen till 1920, då bandmärkesperioden tar sin början.

Tryckeri i bostaden

Sparre inredde i början av 1855 ett tryckeri i anslutning till sin bostad nära Hötorget. Där fanns minst ytterligare en tryckpress av okänt märke. Man brukar framhålla att tryckresultat kunde påverkas av yttre faktorer, som luftfuktighet och temperatur. Frimärkspapprets egenskaper hade stor betydelse, men också hur man hanterade pappret. Det skulle fuktas i lagom grad för att bli samarbetsvilligt. En annan viktig faktor var tryckfärgen, som bereddes på mer eller mindre daglig basis. Färgens konsistens, råvarornas beskaffenhet och sättet pigmenten revs ner i linoljan kunde få stor betydelse för hur väl trycket framträdde. Hantverksskickligheten avgjorde hur dessa svårigheter kunde bemästras.

Sparre ledde själv tryckeriet fram till början av 1857, då han överlät ansvaret till den 43 år äldre *Georg Scheutz* som alltså är "ansvarig" för Den Gula Treskillingen! Sparre återkom till Stockholm under kortare perioder 1858 och 1861, men från detta år var han permanent bosatt i Paris. Scheutz ersattes i praktiken av *sonen Edward* under 1870 –71, och därefter övergick Sparres kontrakt till Pehr Olof Bagge. De frimärken som beställdes i december 1871 levererades dock av Edward Scheutz en bra bit in på 1872.

Pehr Ambjörn Sparre (1828-1921)

på frimärke i utgåvan "Svenska Frimärket 150 år" från 2005.

Porträtt av Georg Scheutz (1785-1873)

teckning från Ny illustrerad tidning år 1873.

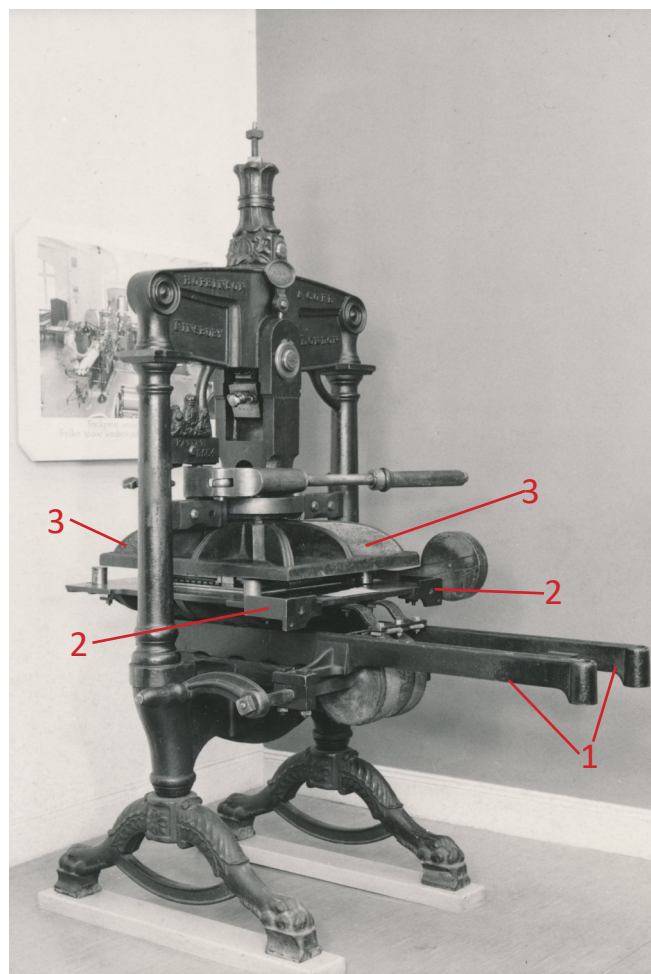

Fundament, däckel, remmica och digel

Sparres digelpress fungerade på samma sätt som Gutenbergs träpressar. På ett horisontellt *utdragbart fundament* placerades tryckplåten. Fundamentet satt ihop med en *utvikbar däckel*. Den var i sin tur förbunden med *remmica*, en spännram där pappersarken placerades. När så skett veks den in över däckeln som när man slår ihop en bok.

I nästa moment infärgades tryckplåten, varefter däckel med remmica fälldes in över fundamentet. Nu hamnade pappret precis över plåten, med däckeln ovanpå. Sedan sköts hela paketet (fundament, tryckplåt, däckel och papper) in under *digeln*. Med en hävstångsanordning pressades digeln ned mot däckeln, och pappret pressades i sin tur ner mot plåten.

Digeln höjdes därefter, fundamentet drogs ut, däckeln fälldes ut och remmica öppnades. Det tryckta frimärksarket plockades ut och lades att torka. Otålighet i detta moment har resulterat i spegeltryck (**blad 91**).

1. Skenor för fundamentet 2. Utdragbart fundament. 3. Digeln

Sparres boktryckspress, som den återfanns 1955.

Däckel och remmica har inte varit monterade, då pressen använts som "kraftkälla" vid frimärksperforering.

Fotografi från Postmuseum.

I kapitel 20 finns en interiör från ca 1903, där pressen är i aktion.

Lokalfrimärkena kan ha V- eller H-tandning

Frimärkena F6 och F13 har samma ytterformat som alla övriga frimärken under vapenperioden, men de är orienterade med långsidan horisontellt. De har därför ställts på högkant vid perforeringen. Om den *vänstra kortsidan* då varit orienterad *nedåt* skall tandningspositionen börja med ett V. Detta är klart vanligast för den första upplagan (den på tunt papper). Se **blad 5**, övre delen. Exemplet visar att ett lokalmärke som har *arkposition* 61 kan ha *tandningsposition* H4 eller V97. H-tandning är klart vanligast under de senare leveranserna av svarta lokalfrimärket.

För lokalmärken från första plåtuppsättningen måste man alltså i värsta fall söka i både H- och V-orientering innan man hittar rätt. När grundtypsfelen uppträder i F6B och F13 reduceras antalet alternativ till 8, förutsatt att grundtypen kan identifieras.

Perforeringsfel (dubbeltänder) och ovala hål

Nålarna har haft något mindre dimension än de borrade hålen, och varit så riktade att de inte hakat upp sig på någon hålkant i bottenplattan. Men redan tidigt har enstaka nålar blivit något sneda och så småningom brutits. *Dubbeltänder* har uppstått. Ju längre ut mot kanterna, ju fler positioner med dubbeltänder. Om två nålar intill varandra gått av har motsvarande position en *trippeltand*. En nål som inte perforerar helt rakt ger upphov till ett *ovalt tandningshål*. Observera! Felet växer ju längre ner i bunten det perforerade arket ligger. Dubbeltänder betecknas med liten bokstav (n=nedre sidan; v= vänster sida; ö= övre sidan; h= höger sida) + nummer för bruten nål, räknat nerifrån och uppåt samt från vänster till höger. Detta framgår av **blad 6**. Om nålen mellan fyra hörntänder är bruten anges detta exempelvis nv0 för nedre vänstra hörnet. På **blad 100** ses ett block med ett sådant tandningsfel.

Förstorad detalj av 6-blocket på blad 100 i exponatet med gemensam dubbeltand 0 p.g.a. nålbrott på hörntand.
Pos 68 (nh0), 69 (nv0), 78 (öh0), 79 (öv0)

Det finns en oskarp övergång mellan det vi brukar kalla "kvarsittande konfetti" och en dubbeltand. För att registrera en dubbeltand bör man kräva att man inte anar den runda nål-profilen eller att tungan har formen av en halvcirkel. Det har säkert förekommit att bara de sista arken i en bunt om 5-6 stycken fått en specifik dubbeltand, medan ark som befunnit sig högre upp har perforerats eller har en konfetti på samma ställe.

Dubbeltandskalender

Brutna nålar har ersatts. Till en början skedde det kanske till och med innan en hel tryckupplaga perforerats, men det finns gott om exempel på dubbeltänder som man översett med under flera år. Genom att samla data från ett stort antal observationer har man kunnat datera tryckupplagor där andra objektiva metoder saknas. Det har varit till stor hjälp, i synnerhet för de svarta lokalfrimärkena, som ju sällan bär daterade stämplar. **Blad 7**. Information uppdateras hela tiden. Det är viktigt att veta när nålbrotten åtgärdats.

Ett exempel på detta utgör det övre brevet på **blad 124**. Det är frankerat med en F14Bc i position 100 med dt h9,16. På **blad 108** ses samma dubbeltänder i ett par från leverans 3 av F14Ac, position 90+100. Och på **blad 118** är grundtyp 25 längst ned en F14Ba i position 100 och dt h9,16. Brevet är skickat den 23.9.1864, och är det tidigast kända *utgående lösbrevet* med F14B. Nyansen och även tidpunkten kan tala för leverans 3, även om c-nyanser inte är ovanliga i leverans 1. I dagsläget talar dubbeltänderna mer för leverans 1. Men ny information kanske kommer att visa att dessa nålbrott kvarstod längre än vad som nu är registrerat.

Ett gott exempel på nyttan av en dubbeltandskalender ger positionsbestämningen av det rufftandade lokalmärket, **blad 16**. Den hade varit mycket svår utan uppgifter om dt h1,13.

På **blad 7** finns en sammanställning av dubbeltänder på skillingar, samtida med de första 8 leveranserna av svarta lokalfrimärket.

Nedan exempel på vanligt förekommande perforeringsfel dubbeltänder (dt) och trippeltand (dt) från 1855 års verktyg.
Pos 70 med sex dt är det högsta registrerade antalet.

Pos 33
trippeltand
n6-7

Pos 70
dubbeltänder
ö11;13, h7;11, n7;12

Pos 70
dubbeltänder
ö11;13, h7;11, n7;12

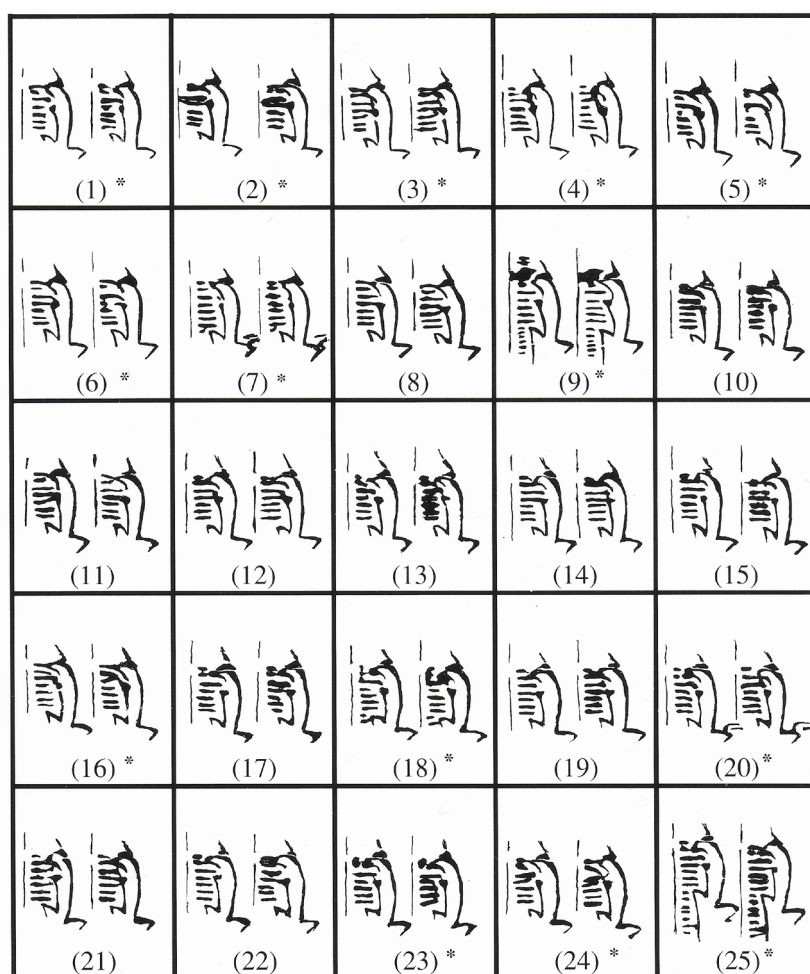
Pos 79
dubbeltand
v13

Pos 79
dubbeltand
v13

Pos 100
dubbeltänder
v8;13, ö11, h10

“*” markerar de grundtyper som, med viss möda, går att identifiera enbart genom ”näbbregionens” utformning.

Dragspel hör till de populära varianterna, eftersom de ofta är tydliga. Man kan även använda en blå linje för att markera vecket.

Bortsett från de tandningsvarianter som nålbrott orsakar är det två varianter, som sticker ut: Otandat (när det skulle varit tandat) och dubbeltandat. Det senare kallas diamanttandning, och taggarna ser onekligen väldigt vassa ut! Exemplet här är ett av få kända på 12 öre vapen. Sexskillingsparet behöver väl ingen närmare presentation, det hör till "adeln" inom svensk filateli.

Enda otandade stämplade skillingsparet, en av få dubbeltandade från Vapenperioden.

Snedcentreringar tillhör också den sortens avvikelser som först är negativa, men om tandningen träffat tillräckligt fel kan det bli till en stor plusvariant.

Två exempel, där felperforeringen blivit till ett plus. Att fyra märkesbilder syns är unikt på Vapentyp.

Dubbla (av)tryck

Dubbeltrycken under vapenperioden rymmer lite av den klassiska gåtan "Vad kom först, hönan eller ägget?" Mikael Carlsson är övertygad om att det svagare avtrycket ligger under det färgstarkare, och det verkar rimligt. När man lyft den tunga digeln och sett det klena resultatet på arket har man helt enkelt bättrat infärgningen, och tryckt till igen. Jag kan tänka mig att det finns dubbeltryck som är bokstavligt talat osynliga, nämligen om ingen förskjutning mellan de båda trycken uppkom.

Det existerar ett dubbeltryck i leverans 11 av fyraskillingen (Wernamo), men där finns också gott om svagtryckta märken som inte fått en andra chans. Det är svårt att säga om de såg ut som det ostämplade exemplet

från början, eller om Scheutz experimenterande med pigmentblandningar i vissa fall lett till resultat som inte varit lika beständiga som färgerna i övriga fyraskillingsleveranser.

Dubbeltryck är också kända på 5 och 12 öre vapen. De förstnämnda har hittills varit stämplade i Herrljunga.

Två märken som kanske borde blivit dubbeltryckta, och två andra som blev det.

En mycket sällsynt variant representeras av märken med rättvänt tryck på baksidan. Under vapenperioden är det känt på 12 öre vapen samt 3 öre liggande lejon typ II, dock inte från någon av de tidigare leveranserna. Här kan man fundera över skeendet. Har man upptäckt de svagare trycken, och inte velat kassera arken? Det är svårt att tro annat än att de färgstarka trycken tillkommit i ett andra moment. Extra svårt att förklara är det partiella rättvända baktrycket på en 12-öring.

Spegeltryck uppkommer om man staplar kartor där tryckfärgen inte hunnit torka. Under vapenperioden är de sällan lika starka som på b-nyansen av 3 öre lejon typ II. Av framsidan framgår att plåten varit överinfärgad, och märket är därför sällsynt färgstarkt. Man kan förstå att det kunde smeta av sig.

Rättvända baktryck på 12 öre vapentyp. Finns i tre "varianter": Göteborg, hel märkesbild upp-och-ner i förhållande till framsidan Hellkis, flera märkesbilder upp-och-ner i förhållande till framsidan Stockholm, del av märkesbild rättvänd i förhållande till framsidan

Wärmdö Poststation den 14 februari 1861

Vi tror att inrättandet av Brottby poststation den 14 februari 1861 ökade portot från 3 till 12 öre för de som skrev till eller från Rånäs bruk eller Näs herrgård. Den teorin skall vi nu backa upp med några andra exempel av liknande slag.

När en poststation inrättades vid Wärmdö kyrka den 14 februari 1861 föranledde det Postverket att underrätta allmänheten om vilka konsekvenser det kunde få för vissa adressater. Många av platserna kan man hitta på modernare kartor.

Stockholms Adresskalendrar innehåller en hel del intressant information, men man skall vara medveten om att den inte alltid är helt tillförlitlig. I texten nedan ser vi till exempel att man inte korrekturläst eller tolkat Postverkets information korrekt. Man blandar in poststationer, som inte alls har med Wärmdö att göra.

Sedan en Poststation vid 'Wermdö kyrka, Brottby,' Gränsta, blifvit öppnad, benämnd *Wermdö, Ösmo*, så kommer i följd dermed alla dit adresserade bref att bära enahanda porto, som är stadgad för inrikes brefväxlingen i allmänhet, eller 12 öre för enkelt bref och i förhållande dertill för en högre vikt; hyväremotlös-

160

Post-underrättelser.

bref till nedannämnde ställen å Wermdö, som äro belägna hitom Poststationen, hädanefter såsom hittills kunna befordras emot den vanliga lösbrefs-afgiften: 3 öre Rmt;

Anneberg.	Brevik.	Fahrsta.
Aspvik.	Bo Herregård.	Fogelbro.
Bo socken.	Ekedahl, Östra och	Gustafsberg.
Björknäs.	Vestra.	Gustafsvik.
Brunn.	Eflinge, Södra.	Hemmesta
Beatelund.	Ekenäs.	Ingarö socken.
Bergvik.	Fogelvik.	Kovik, Stora och Lilla.
Kummelnäs.	Långsunda.	Säby.
Kihl.	Mensätra.	Skevik.
Klinten.	Pihlhamn.	Tollarö.
Lännersta.	Rensätra.	Welamsund.
Löfberga.	Ramsmora.	Wik.
Lemshaga.	Skurö.	

Wärmdö hade postuppsyningsplats från 1841, men den 14/2 1861 inrättades här en poststation nära kyrkan. Det ledde till att vissa korrespondenter måste börja betala inrikes porton. I postunderrättelsen räknas ett stort antal adresser upp, där man tydligen ansågs ligga på "rätt" sida om den nyöppnade poststationen. Man kunde fortsätta att skicka lösbrev "på Stockholm". 'Ingarö socken' (blad 59) tillhör dessa adresser.

Kummelnäs är enligt adresskalendern en av de platser som fortfarande kunde nås med lösbrevs-porto från Stockholm.

Postvägar sydöst om Stockholm, med Wärmdö Poststation inrättad 14.2. 1861.

Liljeholmens Poststation den 16 februari 1863

Nästa exempel gäller Kungshatt i Mälaren (karta nästa sida). Öppnandet av poststation i Liljeholmen den 16/2 1863 ökade portot "på" Stockholm från 3 till 12 öre.

När poststation i Liljeholmen inrättades den 16/2 1863 kunde brev till Kungshatt inte längre skickas som lösbrev. "9 öre utlagdt af Edholm" står det på ena brevet baksida.

På kungshatt fanns ett tegelbruk, och den naturliga rutten för brukets varor gick säkert åt öster mot fastlandet. Då är det naturligt att posten tog samma väg. Under sommarhalvåret har man säkert också utnyttjat ångbåtstrafiken.

Översikt ram 2

Position 56: the "split- I- Crack"

A crack runs all away from the upper frame and down through the "I" in pos 56. The SE corner is cracked in the same position. This is one of the most collectible varieties of EGA Bays.

"The Hart" – Cliché moved twice

[illegible]3rd and 4th Printing

3rd - 4th Printing. Private salesmen kept the black Local Stamp in stocks. The date on a cover gives a distant parenthesis for the printing to which the stamp belongs, but unless there are perforation faults or a characteristic print, it is not possible to determine the actual printing. The two examples below are most likely from the 3rd and/or 4th printing. Sharp, black prints.

The folding on its reverse side:

The route of the letter:

3 km

Old City

New City

1.5 km

The Pink Wedding Cover: 7th – 9th Printings

The 10th, 4th and 6th editions were published by Blackwell, Oxford, in 1999, 2000 and 2001, respectively.

Lägg märke till! Ram 2

Klichéfel F6A, leverans 7-8 (9) med det äldre plåtparet

Blad 17: Övre halvan av ramen ägnas åt klichéfel på F6A. De allra flesta signifikanta kännetecken finns med. Kan bli en trist uppräkningslista, men jag har försökt att samla "fel" i olika teman. Först har vi hörn(nära) arkpositioner. Lägg märke till att man måste ange både position i arket och en H- eller V-position. Se blad 5, om detta är oklart!

Här har vi flera färgmättade exemplar, eftersom vi håller oss i hörnen. Dubbeltänder används för att bestämma tryckleverans (se blad 6–7), vilket behövs för att få veta att position 2 med öppet 'O' flyttar till pos. 1 (och inte tvärt om).

Blad 18: Vit fläck till höger om pärlkransen är en intressant kliché, eftersom det mesta tyder på att den flyttats två gånger, enligt samma mönster som "Hjärtat" (**blad 24**). Vi har fastställt pos. 4 (i lev. 4) och 64 (i lev. 5), och kan på bilden av ett känt brev se att där sitter ett märke med samma variant men med annan position.

Position 4 satt på brevet. Frimärkena måste lyftas för att fastställa positionen. Det är därför de är "återmonterade" med klämficka.

Blad 19: Förväxlingsrisk finns när två klichéfel är snarlika. Här är några exempel. Märket längst ner till höger är inte v¹⁰, "Runda hörnet" (**blad 21**).

Blad 20: Överst ses v¹, "Spricka genom I", dels i den lilla 5:e leveransen (de med strimmigt tryck), dels i par. Klichén verkar inte ha flyttats. Temat på bladet är "skador på bokstäver och ytterramar", vilka ofta förekommer samtidigt.

Blad 21: Fyraskillingen med dubbeltand daterar paret med v¹⁰ "Runda hörnet" till lev. 6. Längst ner finns exempel på små skador som uppstått nära hörntänder i vissa positioner då arken nålats upp inför perforeringen.

Blad 22: Klichéfelen på det här bladet är alla typiska för slitage av tryckmaterielen i senare leveranser.

I röd ruta ses den kliché som med stor sannolikhet är den omvända i tête-bêche paret på medeltjockt papper.

Blad 23: På brevet sitter en F6A med samma klichéfel som den rättvända klichén i tête-bêche -paret på tunt papper (**blad 14**). Det här är troligen pos. 4/V60, men utan att lyfta märket kan detta knappast fastställas.

Blad 24: Sidan tillägnas Facit F6Av⁹, "Hjärtat", en kliché som vi här får följa från ark-position 4 på tunt papper (lev. 1) via pos. 22 i lev 5 (den strimmiga) och till slutpositionen 30. Både skillingar och Öre-vapen med dubbeltänder har använts för att fastställa vilka leveranser det rör sig om.

Det är troligt att många av klichéerna i lev. 1 har ny position i lev. 5, och att de sedan får en tredje position senare. Att vi har få exempel beror på att tydliga klichéfel i de första 5 leveranserna är sparsamt förekommande.

Blad 25: Nu går vi över till leveranser av F6A, först en översikt. Resten av bladet innehåller det unika ostämplade paret på tunt papper, där position 83/V77 med dt v13 är identisk med klichén på blad 15 och i t.-b-paret. En säregen slump, som gör att vi vet att det är "den andra" klichén som är den omvända. Här visas också ett ostämplat V78 med h13, ett stämplat ex med stjärnstämpel typ 1 samt horisontella och vertikala par på tunt papper.

Blad 26: Det nätta brevet med betald utbärning är ett av de tidigaste, och stämplarna sagolika. Lösbrevet kan ha följt med posten mellan Stockholm och Uppsala, som hade ett fast stopp i Märsta. Åby låg också nära postlinjen Uppsala – Norrtälje. Se kartan på sidan 93, kapitel 19!

Blad 27: Den andra leveransen kännetecknas av sitt skarpa tryck. Brevbärrästämpelns datum utesluter andra leverans-alternativ.

Blad 28: Även lev. 3 och 4 har skarpt tryck. Brevet med "tredjeståndsvikning" är inget lösbrev, Bergsund var en mekanisk industri på Södermalm, nära Hornstull. Där tillverkades bland annat järnvägsbroar och ångpannor. Avsändare är ett sockerbruk i Tanto-lunden, Södermalm.

Blad 29–30: Samtidigt med leverans 11 av fyraskillingen tillkom leverans 5, Facit F6Ac. Nyansen är helt typisk. Märkena är ofta mycket svarta, pappret kan vara strimmigt och rejält tjockt.

Blad 31: Leverans 6 är ofta gråaktig, dubbeltänder är till hjälp för dateringen.

Blad 32: Här finns exempel på bristande under-lappning samt det underbara rosa Bröllopskuvertet. Inbjudan är återgiven i Appendix !

Old Set of Plates (6A); individual Clichés

Corner Positions; Pos. 2 moving to Pos. 1

Lack of units makes plating of F6A impossible. Even if a correct position may be found*, the plates, 100 clichés each, cannot be separated. Margin positions can be suspected when one frame line looks heavier than the opposite. Pos. 1, 10, 91 and 100 are often color saturated.

Pos. 10 / V1, probably the 3rd printing. Sharp appearance, coal black. A typical corner position.

2/H20, 6th print moves to 1/H10, 9-10th print;
dt ö4,11 exclude 8th and 11th prints (page 8).

91/V100, 11th print
worn impression.

100/H91 (both); the left copy with dt ö9, n10.
This is only found in the 9th and 10th print.

10/H100, dt ö10,
h3, n7: 10th print!

* Methods to find a position by the help of a perforation key are described on page 6, first frame..

A:2. Tryckmateriel, Liggande Lejon 3 öre typ I

Bortsett från en matris med bottenmönster typ 0 finns inget av de tidigare stegen av plåttillverkningen bevarad. När jag gjorde en inventering på Postmuseum 1997 och 2014 bestod materielen av 20 kvartsplåtar, av vilka 19 var fördelade i fyra paket. En ensam kvartsplåt (punkt 5) förvarades för sig:

1. **Paket nr 1002**; PM12562: 2 – 7 o 16 - 18. "9 st. kvartsplåtar lejon typ valör 3 öre".
2. **Paket nr 1003**; PM12562: 1. "Felaktig patris lejon typ 3 öre". Monterad på träfot.
3. **Paket nr 1004**; PM12562: 12 o 19. "2 kvartsplåtar lejon typ 3 öre" (reserver utan borrhål).
4. **Paket nr 1005**; PM12562: 8 - 11 o 20 – 22. "7 kvartsplåtar lejon typ 3 öre" (med borrhål).
5. **"Den Förlorade Sonen"** (DFS). Varit på "långlån" i ca 70 år, men återlämnad ca 1995. Skulle annars ha funnits i paket 4, eftersom den *tilhör plåtparet från 1862. Borrhål samt spikhål*.

I samtliga 20 kvartsplåtar utgör de vågräta femstrippen fasta moduler. Avståndet i sidled mellan samma grundtyper är därför exakt detsamma. Klichén för grundtyp 13 är genomgående aningen bakåttippad (i tryck lutar den alltså något framåt), medan övriga grundtyper i stort sett ligger i våg. Vid jämförelse med den förkastade kvartsplåten (**blad 98**) är precisionen i detta avseende avsevärt bättre.

Alla kvartsplåtarna är framställda genom galvanotypi (kapitel 1).

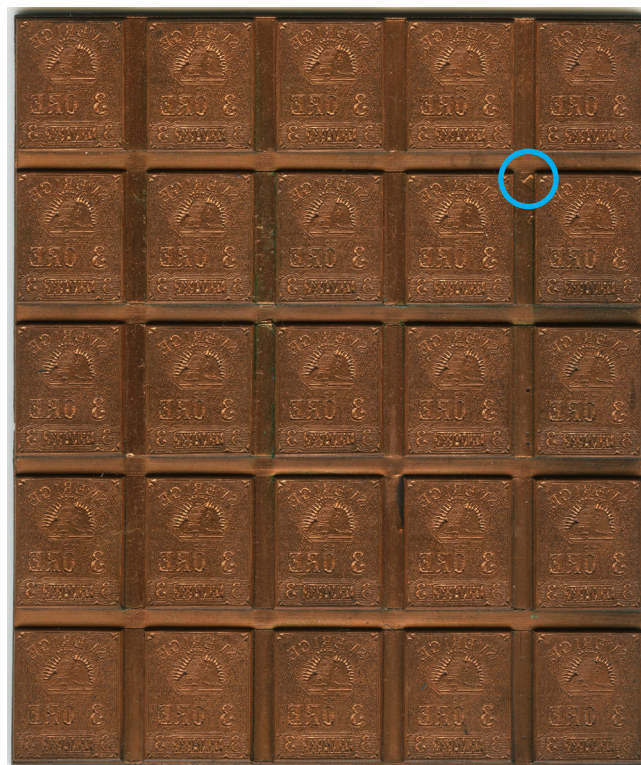
Paket 1002 och 1003

Jag har delat av plåtarna i två grupper. Paket nr 1002 och 1003 innehåller kvartsplåtar som inte gått att använda därför att grundtyperna var felplacerade i höjddled i förhållande till tandningsverktyget. De 9 första plåtarna blev 5 mm för höga medan försöket i Stockholm att rätta till problemet genom att såga upp den 10:e plåten i horisontella "fem-strip" resulterade i en kvartsplåt som i stället blev för låg. Denna kvartsplåt är monterad på sintrad träfot, medan övriga 9 är omonterade. I den sågade kvartsplåten är några av klichéraderna omkastade:

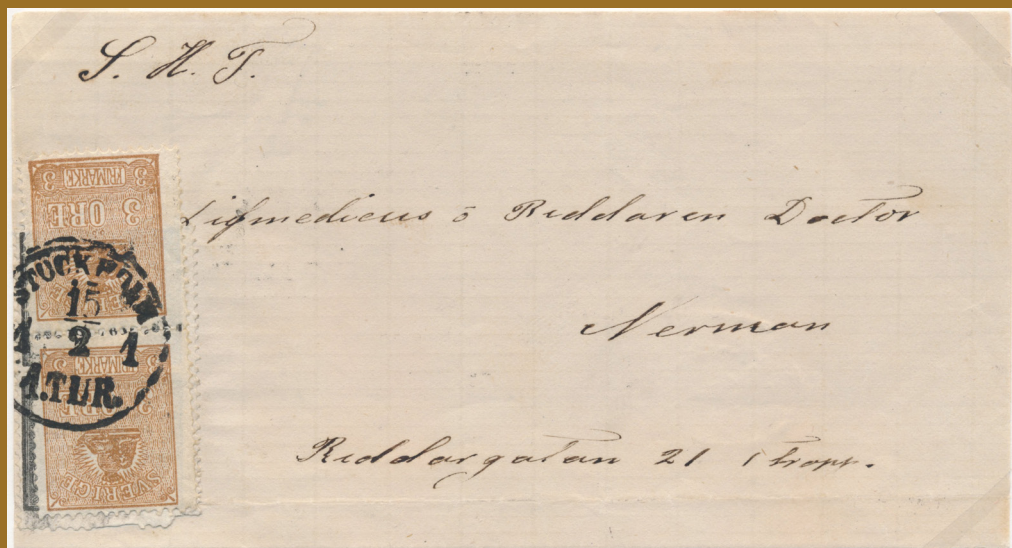
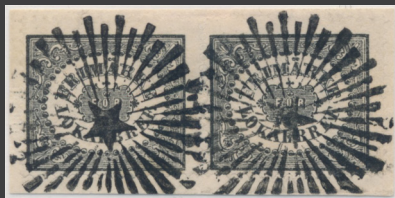
5	4	3	2	1
15	14	13	12	11
20	19	18	17	16
10	9	8	7	6
25	24	23	22	21

5	4	3	2	1
10	9	8	7	6
15	14	13	12	11
20	19	18	17	16
25	24	23	22	21

Till vänster den sågade, för låga kvartsplåten med omkastade klichéradar. Till höger en för hög kvartsplåt

Den sågade, för låga plåten till vänster är sammansatt av 5 sågade grundtyps-block i delvis annan ordning än i övriga 19 kvartsplåtar. Till höger en av de 9 för höga kvartsplåtarna där grundtyperna har samma ordning som i de användbara plåtarna. Alla horisontella spalter är släta. De löper utan avbrott och ligger något djupare än de vertikala spalterna. Grundtyper i spegelvänd ordningsföljd. Remsorna kan identifieras med hjälp av små markörer i de lodräta spalterna, av vilka den mellan gt 6 och 7 (inringad) är en hake som syns för blotta ögat.

Ovan visas några av nyckelobjekten i Exponatet, alla 128 bladen finns i boken samt en handbok på 170 sidor
Stjärnstämpel typ 1 med långa strålar på par och på brev; tête-bêche paret
Nytryck 1871 i 20-block samt båda färgerna korrekt använda; avvikande typ
Liggande Lejon typ I och II med tidiga stämplat; typ II som ersättningsfrankering